

VB 14926

KÖNYVTÁRAINK RACIONALIZÁLÁSA

A SZEGEDI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÍZ ÉVE

ÍRTA:

dr. BIBÓ ISTVÁN

SZEGED, 1930.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RT.

XB 149309

VB 14926

Szakleltár 2427/vi.a

2/7

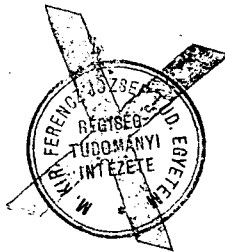
KÖNYVTÁRAINK RACIONALIZÁLÁSA

A SZEGEDI EGYETEMI KÖNYVTÁR TÍZ ÉVE

ÍRTA:

dr. BIBÓ ISTVÁN

SZEGED, 1930.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RT.

V B 14926

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Régiógtudományi Intézetének Könyvtára

Lelt. napló: Lsz: VI
a 1477 szám.

J910015171

A divatos jelszó igen gyakran nem más, mint tényleg fennálló szükségletek kielégítésének tetszetős, tömör összefoglalása. A ma annyira közkedvelt *racionalizálás* gondolata a világháború minden eddigi intézményt felforgató vagy legalább is átalakító hajlandóságai kapcsán született meg. Az egyes államok bonyolult problémáikon, megoldhatatlannak látszó helyzetükön új intézményekkel vagy a régi intézmények rekonstruálásával, részletekbe menő átcsoportosításával, észszerűvé tételével igyekeztek segíteni. Így jöttek létre sorra az új intézmények a mezőgazdaság megszervezésére, a szociális bajok enyhítésére, az ifjúság fizikai erejének és szervezettségének továbbfejlesztésére. Így nyomultak előtérbe nálunk és világszerte a parlament, a közigazgatás, a közép- és felsőfokú oktatás, az egyetemi intézmény észszerű, az eddiginél jobb megoldásának kérdései.

1.

Az Egyetemi Könyvtár mai problémája szorosan összefügg a tudományegyetem kérdésének észszerű megoldásával. Az egyetemi könyvtár a múltban is többé-kevésbé nyomon követte a tudományegyetem fejlődését, különböző alakulásait. Az egyes egyetemi könyvtárak könyvanyaga jórészt attól függ, hogy az anyaegyetem mekkora történelmi multra tekinthet vissza. A XVIII. században a már meglevő egyetemi könyvtárak a XVII. század theologiai és vallásos irányzatú könyvirodalmát a felvilágosodás könyveivel szaporítják, majd előtérbe nyomulnak a természettudományok s a XIX. században a természeti tények nagyszámú megfigyelése és feldolgozása következtében a könyvtárak reális, pozitív irányú könyvanyaggal telítődnek meg. Mialatt a XVIII. században létrejön a tudomány szabadságát hirdető modern egyetem, a század vége felé s a XIX. század első évtizedeiben a német idealizmus s az új humanisztikus irányzatok a szellemi tudományok könyvigényeit is megfelelően átalakítják.

A reális és ideális irányzatú tudományok, amelyeket egyformán az egyes tudományok specializálódó kialakulása jellemez, a XX. század elejére teljesen szembekerülnek egymással és ez az éles ellentét úgy a módszerek kérdésére, mint az intézmények, az egyetem és az egyetemi könyvtárak szervezetére is kihatással van. Miközben Windelband és Rickert, másfelől Dilthey a természet-

tudományok és a szellem (történeti) tudományok módszereinek különbségeit domborítják ki, a felsőbb oktatás s a céljaira szolgáló intézmények és eszközök szintén az ellentét jegyében kezdenek kialakulni. Hogy ez a *kettősség* mennyire általános jellegű, abból látható, hogy a felsőbbfokú intézmények nemzeti jellegére is befolyással van. A XIX. század folyamán a *német* egyetemek s a mellé rendelt intézmények, így a könyvtárak is az idealizmus jegyében alakulnak tovább s még az általános specializálódó hajlandóság mellett is bizonyos összhangban maradnak az egyetem régi generalis, a karokat és az egyes tudományszakokat összetartó jellegével. Viszont* az o l a s z, a n g o l s különösen a f r a n c i a egyetemek mindinkább a pályákra képző szakiskolák jellegét veszik fel s velük együtt a *szakszerűség* jegyében alakulnak a felsőbb fokú oktatás mellé rendelt intézmények, az intézetek és könyvtárak is.

A világháború utáni intézmény-krízisek s a nyomukban járó észszerű rendezések az egyetemek s azok intézetei keretében nem csupán érdekes terveket és kísérleteket, hanem nagyobb szabású átrendezéseket is hoztak létre. A fejlődés egyik irányában a tudomány ideális, öncélú szempontjai nyertek tért a túlzott reális szempontok rovására. Így például Olaszországban az új közoktatásügyi reform az eddigi orvosokat, tanárokat, ügyvédeket stb. képző reális irányzatokkal szemben a régi német egyetem mintájára az egyetemet elsősorban a tudománynak akarja szentelni. A tudományos élet keretein belül azonban a tudomány-egység gondolatával szemben erőteljesen továbbfolytatódik a világháború előtti fejlődés a mind nagyobb specializálódás felé. Németországban, tehát ott, ahol a tudomány-egység gondolata eddig kitünően vezetett, mindjobban előtérbe kerülnek a reális szempontok, amelyek az egyes egyetemek határozottabb specializálódásában, a természet és szellemtudományok éles elválasztódásában és a rokontudományok körein belül nagyfokú differenciálódásában nyilvánulnak meg. A világháború után az eddiginél élesebben domborodik ki, hogy Heidelberg a filozófia, Göttingen a matematika, Lipcse a jogtudományok, Berlin és München a fizika és orvostudomány hazája. A szakszerűség gondolata Németországban már az egyetemi könyvtárra is kihat. A freiburgi egyetemi könyvtár közös vezetés alatt álló szellemtudományi és természettudományi osztályra tagolódik.¹⁾ A kölni egyetemen karok szerint négy részre osztva szervezik az egyetemi könyvtárat.²⁾

Valójában az egyetemi könyvtárt sohasem szabad ily mértékben specializálni, mert hiszen természeténél fogva nemcsak a szoros értelemben vett szakirodalom végett fontos a tudomány, az egyetem számára, hanem elsősorban a tudományok rendkívül sok érintkező pontjához való hozzáférhetés céljait is szolgálja.³⁾

¹⁾ V. ö.: Ludvig Klaiber: Um die Einheit der Universitätsbibliothek. Zentralblatt für Bibliothekswesen. 46 (1929) S. 26.

²⁾ V. ö.: Gottfried Krieger: Die medizinische Literatur in den rheinischen Bibliotheken ZfB. 44 (1927) S. 571.

³⁾ V. ö.: Georg Leyh: Die Bücheretat der Universitätsbibliotheken ZfB. 40 (1923) S. 359.

A specializálódásnak modern és nagy erővel előretörő fejlődési irányát elősegíteni, de részben ellensúlyozni is kell. Elősegíteni annyiban, hogy a specializálódás terén mindazt lehetővé tegyünk, amit a modern tudomány szükségletei, intenzívebb művelése, továbbfejlődése megkíván. Ellensúlyozni azáltal, hogy azokat az intézményeket, amelyek természetüknél fogva a tudomány-egység gondolatának hordozói, ebben a hivatásukban megerősítsük. Ezek között elsősorban áll a tudományos könyvtár: az Egyetemi Könyvtár.

2.

A magyar egyetemek s egyetemi könyvtárak a nagy nyugati áramlatok mellett is hiúk maradtak a régi nemzeti jelleghez, az ideális szempontok s a reális követelmények lehető kibékítéséhez. A szakszerűség azonban nálunk is előtérbe nyomult és ez nem csupán egyes szakiskolák és önálló szakkönyvtárak fölállításában és nagyobb szabású kialakulásában nyilatkozott meg, — pl. a műegyetem és műegyetemi könyvtár — hanem az u. n. tudomány-egyetem egyes karainak reálisabb, az egyes élethivatásokat szem előtt tartó továbbfejlesztését is magával hozta. Különösen a jogi és orvosi kar tanulmányi rendje fejlődik ki gyakorlati irányban (hivatali pályákra való előkészítő vizsgák nagy száma, gyakorlati orvosképzés uralkodó szempontjai). A reális szempontok előtérbe nyomulása nyilatkozik meg abban is, hogy a kolozsvári egyetemen már kezdettől fogva külön filozófiai (azaz szellemtudományi) és természettudományi karok állítatnak fel. Az egyetem realisztikus irányzatát nyomon követik a karok intézetei és könyvtárai is. Az orvosi, természettudományi intézetek könyvtárai elkülönülnek a közkönyvtáraktól és a szakszerűség jegyében sokszor igen jelentős arányokban fejlődnek tovább.

Magyarországon a tudomány racionalizálásának kérdése a legújabb korban, mint a centralizáció és decentralizáció szembeállítása jelentkezett. A szellemi erők Budapestre koncentrálása hovatovább megbosszulta magát s a világháború előtt megindult racionalizáló kezdeményezés a világháború után mint tervszerű decentralizáció folytatódott tovább. Az 1912. évi XXXVI. t.-c. a budapesti és kolozsvári egyetemek mellé még két vidéki egyetemet állít s a világháború után a kultusz-kormány nemcsak fenntartja a négy egyetemet, hanem nagy áldozat árán új és átalakított épületek révén egyetemi intézetekkel és könyvtárakkal szereli föl (Szeged, Pécs). Ne gondoljuk azonban, hogy az egyetemeknek és intézeteiknek fejlesztése csupán egyoldalú decentralizáció, nem pedig a több felé tekintő észszerűség jegyében történt. Például amikor a központi intézmények fölös könyvtári anyagukat versenyezve osztják szét az új vidéki egyetemek között, ugyanakkor a fővárosban a tudomány centralizálását szolgáló Gyűjtemény-Egyetem keretében Országos Bibliografiai Központ létesül, amelynek feladata a külföldi könyvkiadvány-csere megszervezése és az ország

összes tudományos irányú könyvei Központi Címjegyzékének előkészítése. Az észszerű fejlődés tehát részben a feltorlódott erők decentralizációjában, részben a szétszórt tudományos anyag és kutatás centralizációjában nyilvánult meg. Decentralizáció és centralizáció tulajdonképp nem ellentétes, hanem egymást kiegészítő gondolatpárok.

Láthatjuk, hogy manapság talán világszerte, de nálunk Magyarországon is nem a reális és ideális szempontok túlzásai, hanem az egyoldalú túlzásokat egyensúlyozni törekvő észszerűség próbál uralkodni a dolgok menete, további fejlődése fölött. Ha tehát azt akarjuk, hogy a magyar egyetemi intézményekre és e kereten belül azok egyik fontosabb szervére, az egyetemi könyvtárra nézve a további fejlődés keretében irányelveket szögezhesünk le, az egyetemek reális és ideális, szakszerű és tisztán tudományos szempontjai mellett a fővárosi és vidéki egyetemek és könyvtárak anyagi és szellemi adottságából kell kiindulnunk.

3.

Vizsgálunk kell tehát, hogy a magyarországi egyetemeknek és egyetemi könyvtáraknak — a két tényező egymásra utaltságánál fogva szorosan összetartozik — milyen a reális múltja, milyen a speciális helyzete és hivatása. Egyetemeink közül csupán a budapesti tudományegyetem tekinthet vissza évszázados, meg nem szakadt reális multra; rajta kívül a budapesti műegyetemnek van hosszabb, megszakítatlan reális múltja s a szegedi egyetem is — a kolozsvári Ferencz József tudományegyetem jogutódja lévén — hosszabb multra támaszkodó egyetemi szervezet és tradíciók örököse. Az egyes egyetemek speciális helyzetét tekintve a részleges hasonlóság mellett szembeszökőbb az a különbség, amely a budapesti egyetemeket a *vidékiektől* élesen elválasztja.

A budapesti egyetemek a fővárosi, *nagy*, sőt *monstrum*-egyetem típusához tartoznak, a szegedi, debreceni és pécsi egyetemek a vidéki, kisebb egyetemek képviselői. A budapesti egyetemek azonban a tanárok nagy száma mellett is, nem egyedüli képviselői a tudománynak, mert hiszen mellettük számos más tudományos intézmény (Tudományos Akadémia, Tudományos Társulatok, Gyűjtemény Egyetem stb.) áll fenn. Így a fővárosi egyetemek, a nagy közéleti és közgazdasági gócpontba beleolvadva karok szerint is erősen specializálódnak és szétesnek.⁴⁾ A vidéki egyetemek ellenben a vidéki kultúrterülettel szemben a tudományt mint egészt képviselik s ennél fogva sokkal inkább őrzik az Universitas Litterarum gondolatát, az egyetemi gondolatot.

A magyar vidéki egyetemek mindezek mellett is teljesen más típust képviselnek, mint a németországi, öncélú életet élő kisebb

⁴⁾ Budapesten a tudomány-egyetemen a filozófiai és orvostudományi karok tanárai nagy számával és a többi kartól izoláltabb voltokkal szinte külön kis egyetemek. A budapesti tudományegyetem egyik appendixének, az u. n. Közgazdasági Egyetemnek szintén igen sok tanára és 1000-en felüli hallgatója van, tehát körülbelül annyi, mint általában a vidéki egyetemeknek. A Műegyetem is hasonló jellegű, amennyiben az ország egyetlen nagy technikai főiskolája.

egyetemek, amelyek kisebb vidéki városokba húzódnak és azt a maguk számára lefoglalják. A magyar vidéki egyetemeknek nem csupán egyetlen várossal szemben, hanem egy egész kultúrterülettel szemben vannak közvetlen feladataik s nem élhetik a német vidéki egyetemek öncélú, specializálódó életét. A német típushoz a pécsi egyetem áll legközelebb — bár az is az egész Dunántúlnak az egyeteme — ellenben Szegedtől és Debrecentől a Nagy Magyar Alföld eddig elhanyagoltabb területei *általános* feladatokat követelnek. Ezzel nincs ellenmondásban, ha az Alföld egyetemei a maguk speciális föladataival összefüggő bizonyos tudományokat jobban előtérbe helyeznek (közegészségügy, orvostudomány, természettudomány, néprajz). A kultuszkormány nagyarányú programja teljes mértékben összhangban van a vidéki egyetemek adottságaival, amikor orvostudományi és természettudományi új intézetekkel látja el a két alföldi egyetemet, Szegeden állítja fel az első magyar néprajzi katedrát s ugyanott nagyarányú matematikai intézetet tervez, mialatt Pécs egyetemének bizonyos öncélú speciális tudományos szint adott (modern nyelvek és irodalomtudomány).⁵⁾

A két alföldi egyetem közül Szeged számára az adott reális helyzet és kulturális feladat dominálóbban írja elő a tudomány-egység központi gondolatát. Itt az egyetemet megelőzően még felekezeti főiskola sem volt, a tudományt s a tudományos világot itt eminenter az egyetem képviseli, Szeged eddigi kultúrintézményei elsősorban közművelődési jellegűek (Városi Múzeum, Somogyi Könyvtár, Dugonics Társaság, DMKE). A szegedi egyetem adott helyzete és jellege, hivatása és kitűzött feladatai szerint is természetes tehát, hogy — bár Kolozsvárról egyetlen könyvet sem hozhatott magával, mégis — a vidéki egyetemek közül itt fejlődött ki legrövidebb idő alatt a legnagyobb arányokban az egyetemi könyvtár.

4.

A szegedi Egyetemi Könyvtár 1920—1930 közötti fejlődése.

A Ferencz József Tudományegyetem kolozsvári könyvtára berendezését, új és modern könyvtár épületét tekintve első helyen állott az országban, 500.000 kötetnyi anyagával pedig a Magyar Nemzeti Múzeum és a budapesti egyetemi könyvtár után a harmadik helyen következett.⁶⁾ Az 1919-ben bekövetkezett nemzeti katasztrófával Budapestre menekült, majd Szegedre telepített kolozsvári egyetem könyvtárát is mindenestől elvesztette s a békeszerződés értelmében könyvanyagát és berendezését Kolozsvárra kellett hagynia. Az új könyvanyag gyűjtése avval kapott nagyobb lendületet az 1920. esztendő végén, hogy a teljesen könyv nélkül maradt egyetem felkérésére a fővárosi könyvtárak és tudományos intézetek fölös példányaikat és kiadványaik egy sorozatát adományképen

⁵⁾ V. ö. gróf Klebelsberg Kunó: Jöjjetek harmincas évek! 1930. 67. l.

⁶⁾ A könyvanyagból kb. 200.000 kötet az Egyetemi Könyvtár, 300.000 kötet a közös kezelés tekintetében hozzáolvasztott Erdélyi Múzeum tulajdonát képezte.

átengedték.) Az Erdélyi Múzeum régi joga alapján a budapesti kir. ügyészség természetesen Szegedre is leküldte az évenként megjelenő sajtótermékek kötelese példányait. További kisebb adományok és ajándékok s az egyetemi könyvtár által (jórészt a kultuskormány részéről alapvető munkák beszerzésére adományozott 100.000 koronából) vásárolt könyvek révén, 1922. júl. hó végén az összegyűjtött anyag jóval meghaladta az 50.000 darabot.⁷⁾

A könyvanyag összegyűjtésén és első rendezésén a könyvtár Erdélyből menekült 5 tisztviselője buzgólkodott dr. Puskás Endre könyvtártsízt, majd dr. Szádeczky-Kardoss Béla egyetemi könyvtárőr vezetése mellett. Az összegyűjtött könyvanyag Szegeden a központi egyetem Dugonics-téri épülete első emeletén kapott helyet.

1922 őszétől kezdve a Könyvtár igazgatásával ideiglenesen megbízott professzor, dr. Dézsi Lajos kezdeményezésére megtörténik az egyetemi nyilvános olvasóterem anyagának kiválogatása, elrendezése, ideiglenes katalógusának elkészítése. Ennek alapján nyílik meg 1924 április 10-én a közhasználat számára az *Olvasóterem* 7852 kötetet kitevő kézikönyvtárával, egy kisebb, a bölcsészeti kar által ideiglenesen átengedett teremben, 50 személyre való hellyel.⁸⁾ Az 1922—24. évben a könyvtár anyaga nagylelkű adományozások és szerencsés vételek útján tovább gyarapodik.¹⁰⁾

1924. évi augusztus hó közepén az Egyetem Tanácsának meghívására a Könyvtár igazgatását dr. Bibó István veszi át.

1925-ben a Bölcsészeti Kar alkalmasabb elhelyezésével a központi épület első emeleti helyiségei legnagyobb részt fölszabadulnak s lehetségessé válik a Könyvtár célszerűbb elhelyezése is. 1924 őszétől kezdve az Olvasóterem céljaira az épület első emeletének centrális részén fekvő, jó világítású nagy terem szolgál. 1925-ben az olvasóhelyek száma 8 modern nagy olvasóasztal felszerelésével 80-ra, majd 100-ra emelkedik. 1926-ban megnyílik a könyvtár *Folyóirat-Olaszóterme* is 20 ülőhellyel. Hogy az olvasók könyvigénylése minél gyorsabban kielégíthető legyen, a Könyvraktár az Olvasóterem másik oldalán kap helyet. A nagy Olvasóterem megfelelő segédeszközökkel, lexikonokkal, szótárakkal, a kézikönyvtár katalógusán kívül a könyvtár könyvanyagát főlátár cédula-katalogusokkal szereltetik föl s az olvasáson kívül a könyvkölcsönzés is itt folyik. A belső munkálatokkal párhuzamosan gyarapodik a könyvtár könyv és folyóirat

⁷⁾ Nagyobb adományok:

M. Nemzeti Múzeum	11.327 kötet
Budapesti Egyetemi Könyvtár	9.639 "
Budapesti Városi Nyilvános Könyvtár	5.784 "
M. Tud. Akadémiai Könyvtár	5.037 "
M. Kir. Pénzügyminisztérium Könyvtára	3.498 "
M. Tud. Akadémia Könyvkiadó Vállalata	3.237 "

⁸⁾ V. ö. dr. Szádeczky Béla jelentése az 921/22. iskolai évről: *Acta Universitatis litterarum regiae Hungaricae Francisco Josephinae Anni MCMXXI—XXII, 1—II. 225—234.*

⁹⁾ V. ö. Beszámoló a szegedi m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem 1922—23—1926—27. évi működéséről. Kiadja az Egyetem Rectori Hivatala. 1929. 469—470.

¹⁰⁾ Nagyobb adományok:

Tarnovszky Géza hagyatéka	3.071 kötet
dr. Lechner Károly hagyatéka	3.000 "
néhai dr. Imre Sándor könyvtára	3.000 "
dr. Szádeczky Lajos	350 "
Smithsonian Intitút	324 "

Nagyobb vételek:

Binder Jenő könyvtára	1.547 kötet
Győri Kaszinó könyvtára	1.000 "

anyaga is.¹¹⁾ A könyvek számának növekedését nyomon követte az olvasók s a látogatók számának rendkívüli gyarapodása is.

Könyvanyag, folyóirat, látogatók számának 1924—30 közötti gyarapodása.

	1		2		3	
	Egyetemi hallgatók száma az egyetemen	Növ. %/o	Könyvtári látogatók száma	Növ. %/o	Könyvtári olvasók száma	Növ. %/o
1924/25. tanév	1.090		5.000		3.000	
1925/26. "	1.081	—0·8 %/o	8.630	72·6 ^o /o	4.809	60·3 ^o /o
1926/27. "	1.200	11·0 %/o	14.897	72·6 ^o /o	13.277	76·1 ^o /o
1927/28. "	1.312	9·3 %/o	22.094	48·3 ^o /o	20.397	53·6 ^o /o
1928/29. "	1.546	17·7 %/o	31.667	52·3 ^o /o	28.980	42·1 ^o /o
1929/30. "	1.789	15·7 %/o	49.460	56·1 ^o /o	45.278	56·1 ^o /o

	4.		5.		6.	
	Napi olvasók száma (a Nagy Olvasóteremben és a Folyóirat Olvasóban)	Növ. %/o	Könyvtár (könyvek és folyóiratok) gyarapodása	Növ. %/o	Folyóiratok száma a folyóirat-olvasóban (1923/24: 106)	Növ. %/o
1924/25. tanév	63 (1925 március 10)		80.000		210	
1925/26. "	85 (1926 " 12)		100.000	25·0 ^o /o	251	
1926/27. "	103 (1927 novemb. 13)		112.851	12·8 ^o /o	246	
1927/28. "	161 (1928 február 16)		120.700	6·9 ^o /o	272	
1928/29. "	223 (1929 január 13)		126.000	4·4 ^o /o	287	
1929/30. "	312 (1930 február 1)		134.719	6·9 ^o /o	305	

Az olvasótermek elhelyezésével együtt haladt a többi könyvtári helyiség célszerű elhelyezése is. Az olvasótermekhez számítható az egyetemi tanárok, kutatók részére fenntartott és berendezett külön terem (Tanári olvasó), ahol a könyvtár újonnan beszerzett könyvei, ezek 5 évre visszamenő (novum) katalogusa, a kutatáshoz szükséges segédeszközök (a külföldi akadémiák évi kiadványainak sorozata vagy egyes gyakran használt folyóirat sorozatok stb.) foglalnak helyet. A könyvtár anyagának kétfélesége, a könyvtári munkálatok megszorodása s mind bonyolultabbá válása tette szükségessé, hogy a könyvtár belső munkája 1924 őszén ketté oszthatik: 1. *Könyv.* (Nyomtatvány.) 2. *Hírlap és Folyóirat osztály*-ra. Ehhez kapcsolódott azután a könyvtár belső munkájának megszervezése is. 1924 őszén leszögeztettek és írásba foglaltattak a könyvtár rendezésének s a könyvek és folyóiratok cédulákon való felvételének alapelvei. A helykímélésre való tekintettel a raktárak óriási mértékben szaporodó anyaga

¹¹⁾ 1924—30 között: Nagyobb adományok:

Gohl Ödön hagyatéka	2.440 kötet
Daday Jenő könyvtára (a műegyetem állandó letéte)	2.000 "
Dr. Imre József nyug. e. ny. r. tanár	1.000 "
Szécsi Ede	1.000 füzet
Nemzetek Szövetsége Magyar Képviselete	768 kötet
Tartui Egyetemi Könyvtár	271 "
Carnegie Institut	184 "
Smithsonian Institut	184 "
Dr. Kovács Ferenc e. ny. r. tanár	162 "

Nagyobb vételek:

Márki Sándor könyvtára	10.205 kötet
Gyuritzsa Sándor könyvtára	3.500 "
Vladár könyvtár	1.072 "

a nagyságszerinti beosztás elve (raktárrendszer) alapján állíttatott fel.¹²⁾ Mindamellét a megnövekedett könyvanyag-forgalom és munka következtében nemcsak az olvasótermek bizonyultak szűkeknek, hanem a raktárak és egyéb hivatalos helyiségek is. A könyvtár 1929 őszén már arra szorult, hogy a folyosó egy részének elválasztásával a könyvanyag egy részét ott helyezze el, 1930 őszén pedig az Olvasóterem is megnagyobbított s a nagy Olvasóterem mellett külön helyiségekben nyert elhelyezést a kölcsönzés és a cédula katalogusok.

Az ideiglenes betűrendes cédula-katalogus mellett, mely az egész könyvtár anyagáról tájékoztatást nyújt 1924 őszén kezdetét vette a *végleges* betűrendes katalogus készítése. Nem számítva a könyvtár anyagának az ideiglenes és részleges szempontokból való feldolgozását (ideiglenes betűrendes katalogusok, novum-katalogusok, folyóirat-katalogusok, az olvasó közönség részére felállított kis alakú könyv- és folyóirat-katalogusok) jelenleg 15.000 könyv- és folyóirat-cédula van 22/17 cm. alakú nagy cédulákon véglegesen földolgozva.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a könyvtár könyv és folyóirat anyaga cédulákon, katalogusokban nagy általánosságban már föl van dolgozva s a közönség rendelkezésére áll. A *végleges betűrendes katalogus* viszont mindig hosszú évek munkája s a folytonos gyarapodás miatt tulajdonképp soha sem ér véget. Számításba kell venni azt is, hogy minden végleges cédula egy (sokszor számos kötetből álló) mű feldolgozását jelenti s mindegyikhez a nagyközönség számára még egy 11—19 cm. nagyságú *kereső* cédula s ezenkívül sokszor számos. (1—30 db.) *utaló* cédula is készül.

A katalógizálás alapján 1930 elején kezdetét vehette a szak- és helykatalogus elkészítése, amelyeknek alapján hamarosan nyomtatott könyv- és folyóirat-szakkatalogus is állhat majd a véglegesen földolgozott könyvekről és folyóiratokról a nagyközönség rendelkezésére.

5.

A szegedi egyetemi könyvtár észszerű továbbfejlesztése. A szegedi Egyetemi Könyvtár további észszerű fejlesztésének és speciális hivatásának ép úgy a jelenlegi reális helyzetből kell kiindulnunk, mint általános karakterének megállapításánál. Ezen a téren a szegedi Egyetemi Könyvtár jellegét elsősorban újonnan alakult volta, a szegedi egyetem általános hivatása és a jelenlegi súlyos gazdasági helyzet

¹²⁾ A könyvállványok alaplátérekben

	1924—25. év elején	1929—30. év végén
Könyvraktárakban	— alaplátér	135 alaplátér
Folyóiratraktárban	—	96
Hirlapraktárban	—	61
Tisztviselői szobákban	12	40
Folyosókon	—	50
Nagy Olvasóteremben	85	41 (az állványok egy része a raktárakba került)
Folyóirat Olvasóteremben	2	14
Tanári olvasóban	—	6
Összesen :	99	456
Ebből fa	99	420
Ebből vas :	—	36

Minden egyes folyóméteres állványon a raktárakban átlag 8, egyebütt 7 folyóméter polc van, tehát jelenleg $135 \times 8 = 1080$ és $321 \times 7 = 2247$ összesen 3327 folyóméter áll a könyvtár rendelkezésére.

adja meg. Az Egyetemi Könyvtár újonnan alakult voltából következők, hogy 1. mai viszonylatban muzeális értékű gyűjtésektől (pl. ritka könyvek, igen régi folyóiratsorozatok, minél nagyobb könyvanyag gyűjtésétől) el kell tekintenie, ellenben 2. az általánosan szükséges műveken kívül elsősorban a tudomány legújabb eredményeit kell felkarolnia és kultiválnia; a szegedi egyetem általános hivatásából következők, hogy 3. az egyetemi könyvtárat (a katedrák kívánságait folyton számba véve) minden tudományág irányában egyenletesen és sokoldalúan fejlesszük tovább s végül a súlyos gazdasági helyzet írja elő, hogy 4. mindezeket a célkitűzéseket minden felesleges és elkerülhető költség nélkül érjük el.

A szegedi Egyetemi Könyvtárban legelől fekvő szempontok közé tartozik a **könyvbeszerzés** ügye. A vezető szempont itt az, hogy az egyetemi könyvtár a professzorok óhajainak megfelelően mindenekelőtt olyan újabbban megjelent tudományos munkákat igyekszik megszerezni, amelyek nem csupán túlhaladják az egyes egyetemi intézetek könyvtárainak anyagi kereteit, hanem több katedra, egész karok, vagy az egész egyetem munkásságát és a tudományt, mint egységet érintik.¹³⁾ Ezen a téren igen sok a pótolni való, mert drágaságuk miatt nem csupán nagyobb szabású forrásmunkák hiányzanak, sőt szinte beszerezhetetlenek, hanem egyes nagyértékű

¹³⁾ Ily módon szereztettek be az egyetemi könyvtár részéről:

1. a bécsi, berlini, müncheni, göttingai, lipcsei, heidelbergi, párisi (Comptes rendus hebdomadaires), római, legújabbban a londoni Akadémiák] matematikai és természettudományi sectióinak értekezés-sorozatai;

2. a jogi kart érintőleg: Iherings Jahrbücher 1—46, Archiv des öffentlichen Rechts 1—35, Zeitschrift der Savigny Stiftung 1—45, Grundriss der Socialökonomik, Corpus Juris Hungarici, Theiner: Monumenta vetera Historica, Bittner—Uebersberger: Österreich—Ungarns Aussenpolitik . . . 1908—1914.;

3. a bölcsészeti kart illetőleg: Jahresbericht über die Fortschritte der Klassischen Altertums wissenschaft 1—190, Journal de la Société Finno-Ougrienne 1—42, Neue Jahrbücher für das Klassische Altertum, Geschichte und für Pädagogik 1—54, Corpus Inscriptionum Latinarum I—XLVIII, Erdélyi Múzeum 1—32, Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik 1—21, Budapesti Szemle 1870—1923, Klio 1—21, Aristoteles: Opera Omnia, Leibniz: Sämtliche Schriften und Briefe, Fichte, Hegel, Herbart: Sämtliche Werke, Helmholt: Weltgeschichte, Propyläen Weltgeschichte, Pastor: Geschichte der Päpste stb. és a nem csupán történeti művekben, hanem az egész Ferencz József-Tudományegyetem multjára vonatkozó iratokban gazdag Márki Sándor-féle könyvtár;

4. az orvosi kart illetőleg: The Journal of Experimental Medicine 3—47. The british Medical Journal (l. továbbá a 7. számot);

5. az általános lexikonok egész sora (új Brockhaus, Meyer, Larousse, 1925-ös és 1929-es Encyclopaedia Britanica, Aschehougs Konversations-Lexikon, Tietosa nakirja, több Révai-, Pallas lexikon) szaklexikonok, szótárak: Eisler: Wörterbuch der philosophischen Begriffe 1—3, Wetzler—Wette: Kirchenlexikon I—XII, Roloff: Lexikon der Pädagogik, Zenker: Dictionnaire turc, arabe, persan, Halvorsen: Norste Forfatter Lexikon stb.;

6. nélkülözhetetlen bibliografiai munkák: Petrik, Szabó Károly, Szinyei, Apponyi: Hungarica. Kayser: Vollständiges Bücher-Lexikon, Deutsches Bücherverzeichnis, Lorenz: Catalogue General, Brunet: Manuel du Libraire, Goedecke: Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung stb.;

7. nagyarányú sok kötetre terjedő kézikönyvek: Handbuch der Physik, Handbuch der Literaturwissenschaft, Handbuch der Binnenfischerei, Handbuch der Finanzwissenschaft, Handbuch der normalen u. pathologischen Physiologie, Handbuch der ärztlichen Erfahrungen im Weltkriege, Kayser: Lehrbuch der Geologie, Die Fortschritte der Zahnheilkunde, Gans: Histologie der Hautkrankheiten, Minerva Jahrbuch der Gelehrten Welt 1925—30, Handwörterbuch der Rechtswissenschaft, Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, Benecke: Mittelhochdeutsches Wörterbuch, Chambers: Cyclopaedia of English literature, Grimm: Deutsches Wörterbuch, Grimm: Deutsche Grammatik Lexer: Mittelhochdeutsches Handwörterbuch stb.

könyvek is, amelyek pedig egyes tudományágak kutatóira nézve egyenesen nélkülözhetetlenek.¹⁴⁾ Mindezek beszerzésére a könyvtár racionális elve az, hogy az egyetemi könyvtárnak a fentebb lefektetett elvek értelmében igen drága könyvek beszerzése nem lehet excellens feladata, *könyvunikumok* beszerzésétől pedig az újabb tudományos irodalom minél nagyobb mérvű felkarolhatása miatt teljesen el kell tekinteni. A könyvtár ez irányú gazdaságossági elve alól ritkán tesz kivételt, legfeljebb akkor, ha igen ritka könyvekhez igen olcsó áron jut hozzá.¹⁵⁾ Evvel szemben intenzívebben fölkarolja a könyvtár a régi auctoroknak új, mai tudomány szintjén álló jegyzetes kiadásait.¹⁶⁾

Folyóiratok beszerzése.

A tervszerű könyvbeszerzés után a könyvtári anyag továbbfejlesztése szempontjából elsősorban áll és a szegedi egyetemi könyvtár alapjellegetek teljes mértékben megfelel a tudományos *folyóiratok* beszerzésének minél tökéletesebb kiépítése. Az egyetemi könyvtár folyóirat kontingensének minél nagyobb mértékben való szaporításával észszerű és gazdaságos úton a mai viszonyokhoz képest már eddig is igen szép eredményt ért el. A folyóiratterem felállítása óta (1925) a tudományos és ismeretterjesztő folyóiratok száma 300-on felül van.¹⁷⁾ Ezen az úton egy-két évtized múlva a szegedi egyetemi könyvtár aránylag olcsó áron, igen sokszor csere útján szerzett értékes folyóiratok óriási tömegeivel fog rendelkezni, ami a könyvtárnak kiszámíthatatlan gyarapodását jelenti. Egy újonnan felállított egyetemi könyvtárnak ugyanis legnagyobb gondját képezi az időközben rendkívül megdrágult folyóirat-sorozatok beszerzése, pedig a tudományos eredmények már évtizedek óta tekintélyes részben a folyóiratokban vannak lefektetve. Különösen a természet- és orvostudományok fejlődése halad oly rohamos léptekkel, hogy a tudományos ismeretek pillanatnyi állását leszögező orvosi- és természettudományi kézikönyvek átlag öt év alatt elavulnak s gyökeres átdolgozásra s folytonos új kiadásokra szorulnak. Ilyen körülmények között a Könyvtár, amint eddig is, úgy a jövőben is egyik legfőbb feladatának tekinti a szükséges folyóiratok, többek közt az orvos- és természettudományi folyóiratok minél nagyobb számban való beszerzését.¹⁸⁾ A természettudományi és orvosi folyóiratok számának növelése teljesen megfelel annak a realizáló irányzatnak is, amellyel Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszter a szegedi egyetemmel kapcsolatban egyik legfőbb feladatnak az orvosi, a természettudományi és matematikai intézetek építését és felszerelését, továbbá természettudományi újabb katedrák

¹⁴⁾ Pl. a codex Diplomaticus, Monumenta Germanica historica stb., az olasz-magyar vonatkozásaiban rendkívül becses könyvtáraknak könyvkatalógusai, így a Flórenci Könyvtár katalógusa stb., a régi Magyar Könyvtár tulnyomó része, egyes irodalomtörténeti szempontból fontos első kiadások stb.

¹⁵⁾ Így vétetett meg pl. a Csász-féle könyvtár egy része: 185 kötet; benne Katona: *Historica critica regium Hungariae* 1—42, Bonfinius, Bél, Schwartner művei, Pray 14 műve. Georgi: *Bücher Lexikon* 1—8. költ., közte még két, 1500 előtt nyomtatott incunabulum is.

¹⁶⁾ Pl. *Collection des Universités de France. Auteurs Grecs. Auteurs Latins.*

¹⁷⁾ Külföldi: 229, magyar: 80.

¹⁸⁾ Ezt célozza, hogy az 1930. évre a könyvtárba járó természettudományi és orvostudományi folyóiratok száma jelentős mértékben szaporíttatik.

felállítását, végül az Alföld délibb részének kutatását tűzte ki.¹⁹⁾ A folyóirat-beszerzés nem kevésbé fontos a szellemtudományi karokat illetően és természetesen mindig a természettudományi karokkal párhuzamosan történik. Különösen az újonnan fölállított (néprajzi, pedagógiai lélektani, II. irodalomtörténeti), vagy az újabban betöltött egyetemi katedrák professzorainak folyóirat-kívánalmait teszik elsősorban indokolttá a folyóiratok további szaporítását. Az előirányzott fejlesztés a folyóirat-teremben könnyen hozzáférhető és az egyetemi intézetek részére könnyen kölcsönözhető folyóiratok számát az 1931-ik évre a jelenlegi 300-ról 330-ra emeli; oly szám ez, amely egyetemi könyvtári viszonylatban még külföldi egyetemen is jelentős lenne.

A drága könyvek és folyóiratok nagy számban való beszerzése messze túlhaladja az egyetemi könyvtár anyagi eszközeit, ezért megfelelő gazdaságos segédeszközökről kell gondoskodnia. Erre szolgál, különösen a drága külföldi folyóiratok beszerzésénél, a csere. Az egyetemmel kapcsolatos tudományos folyóiratok felhasználásával, melyek idegen nyelvű cikkeket vagy idegen nyelvű bő kivonatokat is közölnek, az egyetemi könyvtár külföldi tudományos folyóiratokat nyer és az így létrejött csereviszony nemcsak takarékosági szempontokat szolgál, hanem esetlegés kultúrkapcsolatok alapjait veti meg.²⁰⁾

Jelenleg a csere révén 40 külföldi tudományos folyóirat jár a könyvtárba. Az Egyetemi Könyvtár azonban csakis olyan külföldi tudományos intézetekkel és folyóiratokkal folytat cserét, amelyek az egyes egyetemi intézetek folyóirat-cseréjét nem érintik és sokszor (így az Acta Litterarum ac Scientiarum cseréje esetén) a hozzá beérkezett speciális jellegű folyóiratokat az egyes intézetekhez csupán továbbítja. Minthogy a folyóirat-csere útján az Egyetemi Könyvtár aránylag igen csekély anyagi áldozat mellett jóval nagyobb pénzértékű folyóiratok és külföldi intézeti kiadványok (könyvek, egyetemi kiadványok stb.) birtokába jut, azért e szép eredménnyel megindult akciót minél szélesebb alapokon óhajtjuk folytatni.

A másik segédeszköz, amely a drága könyvek és folyóiratok beszerzését némiképp eliminálja, azoknak a hazai és külföldi könyvtárakból való kölcsönzése. A szegedi Egyetemi Könyvtár vállalja nem csupán az intézetek, hanem minden komoly olvasója számára könyv és folyóirat kölcsönzésének közvetítését, úgy a hazai, mint a külföldi (így kölcsönöz a bécsi, müncheni, berlini) egyetemi könyvtárakból, amelyek ebben a tekintetben készséggel jönnek a testvérkönyvtár segítségére.²¹⁾

¹⁹⁾ Így legújában a Bolyai Jánosról elnevezett matematikai intézet felállítását, az Eötvös kollégium természettudományi részének Szegeden való elhelyezését.

²⁰⁾ Ilyen egyetemi jellegű tudományos folyóiratok: Acta Litterarum ac Scientiarum, Archeológiai Értesítő, Folia Cryptogamica, Föld és Ember, Népünk és Nyelvünk.

²¹⁾ Így megtörtént, hogy egy sürgős esetben Kelet-Indiából légiposta útján kért a könyvtár kölcsön egy művet.

A központi könyvtár, amely sokszor több egyetemi könyvtárat sorba jár kölcsönzési kérésével, sokkal gyorsabban és könnyebben le tudja bonyolítani a könyvek és folyóiratok kölcsönzését, mint egyes különálló intézetek és személyek. Aránylag csekély anyagi áldozat révén így érhető el az, hogy a kutatók ezen az úton is ritka és drága könyvekhez és folyóiratokhoz juthatnak.²²⁾

Ezek azok az irányelvek és eszközök, amelyeknek segítségével a szegedi Egyetemi Könyvtár, belső intenzív munkája tekintetében, alapjellegének megfelelően, a mostoha gazdasági viszonyok ellenére is racionálisan és reálisan továbbfejleszthető.

6.

A könyvtár *belső* életének észszerű, gazdaságos továbbfejlesztése után természetesen adódik az Egyetemi Könyvtár *külső* kapcsolatainak élénkebbé tétele. Az egyes karok, az egyes intézetek az egyetem egyéb, szakkönyvtárral bíró intézményei, az egyetemi élet keretein belül az Egyetemi Könyvtárral a legszorosabban kapcsolódnak. Az Egyetemi Könyvtár a maga feladatait, azt, hogy a tudomány egészét szolgálja, csakis az összes karok, intézetek, egyes katedrák könyvigényeinek folytonos figyelembe vételével érheti el. Az egyes karok, intézetek, katedrák speciális könyvtárai és könyvigényei tehát az Egyetemi Könyvtárral nem ellentétként állanak szemben, feladataik az Egyetemi Könyvtár feladatainak csakis egy részét képezik.

Hogy a szegedi egyetem könyvtári életének teljes egészéről képet nyerjünk, számba kell vennünk az egyes karok és intézetek könyvtárainak gyarapodását is. Ezek is igen szép fejlődést mutatnak fel az 1920—30 közötti évek alatt. A fejlődés egyformán érdeme az intézeti könyvtárakat igazgató professzoroknak s a kultuskormányoknak, amely igen gyakran jött segítségére az intézeti könyvtáraknak.

A *Jogi Kar* a maga, kezdetben igen csekély könyvtári anyagát egyesítette s egy igazgató-professzor vezetése alatt a jogi karon a központi épület harmadik emeletén, 1930 júliusában pedig annak földszintjén helyezte el s 12 olvasóhellyel a szemináriumi hallgatók részére is berendezte.²³⁾ A könyvtár adományok és vételek útján az 1920—30 időközben 11.361 kötetre gyarapodott.²⁴⁾ A könyvtárba 26 (9 magyar és 17 idegennyelvű) folyóirat is jár.

²²⁾ A könyv és folyóirat kölcsönzés közvetítése jelenleg évenként átlag 400 pengőjébe kerül a könyvtárnak. Ez az összeg, amely a postaköltségekhez való hozzájárulás, levelezés stb. útján áll elő, távolról sem áll arányban az elért eredménnyel.

²³⁾ Igazgatója 1920—28 között Dr. Kolosváry Bálint, 1929 júliusától Dr. Buza László egyet. nyilv. r. tanár.

²⁴⁾ A könyvtár állaga:

	kötet	alap méte- rekben	Nagyobb adományok:		Nagyobb vételek:	
			Plósz Sándor könyvtára	3.654 köt.	Réz Mihály könyvtára	800 köt.
1925 június	4.901	38 méter	Kovács Gábor	860 „	Thierring L.	678 „
1929 „	6.219	(270 folyó- jelenleg	Jékey Dániel	200 „	Návay Szabó	127 „
	11.361	méter)				

Az *Orvosi Kar* szintén nagyobb kari közös könyvtár fölállítása és kifejlesztése alapján rendezkedett be, de mellette nagyobb mértékben kifejlesztette az intézeti könyvtárakat is. Az orvosi kari közös könyvtár, mely gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter érdemeinek megörökítésére a Klebelsberg Könyvtár nevet viseli,²⁵⁾ jelenleg a központi egyetem földszintjén van elhelyezve s 2400 kötetből, közte igen értékes folyóiratsorozatokból áll. A közös könyvtáron kívül az egyes orvoscari intézetek szakkönyvtárai is az intézeti igazgatók buzgalmából igen szép fejlődést mutatnak. Könyvvállományuk 13.330 kötetre rug.²⁶⁾ Az orvoscari könyvtárak összes könyvvállománya tehát 15.730 kötet. A *Klebelsberg-könyvtárba* s az egyes intézetekbe ezeken kívül 195 folyóirat is jár.²⁷⁾

Orvosi Kar.

A *Bölcsészeti Karon* az egyes intézetek (szemináriumok) saját könyvtárainak minél nagyobb arányú gazdagítására fektettek súlyt. Kari könyvtára aránylag csekély (840 kötet). Evvel szemben a 18 bölcsészeti karra intézet könyvtárainak kötetszáma összesen 15.400.²⁸⁾ A bölcsészeti karra ezenkívül 247 kurrens folyóirat is jár.

Bölcsészeti Kar.

²⁵⁾ Igazgatója: Dr. Baló József egyet. nyilv. r. tanár.

²⁶⁾ Az egyes intézetek kötetszáma:

Elme- és idegyógyászati klinika	4.000
Bőr- és nemibeteg klinika	2.800
Szülészeti- és nőgyógyászati klinika	940
Gyermekgyógyászati klinika	780
Sebészeti klinika	630
Belgyógyászati klinika	590
Általános kór- és gyógytani intézet	570
Gyógyszertani és gyógyszerészismereti intézet	500
Kóronctani intézet	500
Szemészeti klinika	500
Egyetemi gyógyszerészertár	380
Élettani intézet	310
Orvosi vegytani intézet	300
Fogászati klinika	250
Törvényszéki orvostani intézet	170
Anatómiai intézet	110

²⁷⁾ A Klebelsberg Könyvtárba: 13 (1 magyar, 12 idegen nyelvű)

Az Orvoscari intézetekbe: 182 (66 " 114 " ")

²⁸⁾ Az egyes intézetek könyvanyaga:

Földrajzi intézet	2.000 kötet és 2.003 térkép
I. sz. Magyar irodalomtörténeti intézet	1.800 "
I. sz. Paedagógiai intézet	1.700 "
Classica philológiai intézet	1.650 "
Philosophiai intézet	1.330 "
Germán philológiai intézet	1.200 "
Francia philológiai intézet	1.200 "
Magyar művelődéstörténeti intézet	1.200 "
Archaeológiai intézet	1.200 "
Magyar nyelvészeti intézet	670 "
Egyetemes történelmi intézet	650 "
Magyar történelmi intézet	450 "
Néprajzi intézet	240 "
Művelődéstörténeti intézet	30 "

A *Mathematikai és Természettudományi Kar* sok tekintetben hasonló helyzetben van. Kari könyvtára **Mathematikai és Természettudományi Kar.** mindössze 150 kötetből áll, mialatt az egyes intézetek könyvtárai összesen 20.570 kötettel rendelkeznek.²⁹⁾ Az intézetekbe összesen 234 folyóirat jár.³⁰⁾

Ha a mondottak alapján összegezzük a szegedi egyetem könyvtáraiban levő könyv és folyóirat anyagot, a következő kép tárul elénk:

	Könyvek	Állandóan járó folyóiratok
Egyetemi Könyvtár	134.710 kötet	309
Jogi Kari Egyesített Intézeti Könyvtár	11.361 "	26
Orvoskari Klebelsberg Könyvtár	2.400 "	13
Orvoskari Intézeti Könyvtárak	13.330 "	182
Bölcsészeti Kari Könyvtár és bölcsészeti intézetek	16.170 "	247
Mathematikai és Természettudományi kari könyvtár és intézetek	20.820 "	234
Összesen: 198.790 "		1011

Tekintve a szegedi Ferencz József-Tudományegyetem alig tíz éves multját s a rendelkezésre álló csekély eszközöket, az eredmény határozottan igen jónak mondható.

Az Egyetemi Könyvtár és az egyetemi **Centralizáció.** Karok és Intézetek könyvtárai közötti észszerű és lehetséges kapcsolatok részben *centrikus*, részben *decentrikus* irányúak. A centrikus kapcsolat kiépítése azt jelenti, hogy a központi egyetemi könyvtár az olvasó közönséggel, a Karokkal és Intézetekkel szemben ne csak a saját könyv- és folyóirat-anyagát képviselje, hanem az egyetem egész könyvanyagát. Erre elsőrendű eszköz a *központi* (az egyetem egész könyvanyagát felölelő) *katalogus* készítése. A szegedi Egyetemi Könyvtárban már megvan a Folyóiratteremben hozzá férhető az összes egyetemi folyóiratok *katalogusa* úgy a kurrens, mint a régebbi folyóirat-sorozatokról. A könyvekről való központi *katalogus* elkészítése pedig folyamatban van. A központi *katalogus* több példányban készül, hogy a Karok, vagy az Intézetek szakszerű igényének megfelelően a Karok és In-

²⁹⁾ Részletezés:

Ásvány és Földtani Intézet	7.300 kötet (és 730 térkép)
Növénytani Intézet	5.750 " (és 470 térkép)
Állattani Intézet	3.540 "
Mathematikai Szeminárium	2.640 "
I. sz. Vegytani Intézet	380 "
II. sz. Vegytani Intézet	280 "
Geometriai Intézet	250 "
Természettani Kísérleti Intézet	240 "
Állattrendszertani Intézet	160 "
Természettani Gyakorlati Intézet	130 "

³⁰⁾ Magyar nyelvű 74.
Idegen " 160.

tézetek könyvtáraiban is legyen arról cédula katalógus, hogy milyen könyvek és folyóiratok találhatóak az egyetemi könyvtárban.

Az Egyetemi Könyvtár feladata azután, hogy a könyveknek és folyóiratoknak az Intézetekből való kölcsönkérését közvetítse. A könyveknek és folyóiratoknak az Egyetem keretében való kölcsönkérése így gyorsabb és egységesebb, visszaadásuk megsürgetése könnyebben végrehajtható és nyilvántartható, mintha a kutató kérésével közvetlenül az egyes intézetekhez fordulna.³¹⁾

Másik fontos és az eddiginél jobban kiépítendő kapcsolat a decentrikus kapcsolat az Egyetemi Könyvtár és az egyetemi intézetek között. A decentralizáció egészséges gondolata itt is eredménnyel és sikerrel alkalmazható. Azonban a kisebb egységek felé való haladás során a központi Egyetemi Könyvtár után nem a Kari könyvtár a következő jelentős lépés, hanem az Intézeti könyvtár.

Az egész egyetempolitika területén talán a könyvtárügy az egyetlen, amelynél a természetes továbbtagolódás elsősorban nem a karok, hanem inkább a katedrák szerint történik. Az egyes karoknak ritkán van igazi egységes szakirodalmuk. Aránylag legegységesebb a jogtudományé, az orvostudományé már sokkal kevésbé, a math.- és term.-tudományé alig, a bölcsészettudományoké pedig egyáltalán nem. Ennek a ténynek teljesen megfelel a szegedi egyetemen az egyes karok könyvtárainak fejlődése és jelenlegi állása is, hogy t. i. a jogi kar intézetek könyvtára egyesítve van, az orvostudományi kar könyvanyaga megoszlik a *Kleibelsberg-Könyvtár* és az intézetek könyvtárjai között, míg a matematikai és természettudományi, valamint a bölcsészettudományi karok könyvvállománya jóformán teljesen az egyes intézetek keretében fejlődött ki.

Ha magának az Egyetemi Könyvtárnak könyvanyagát vennénk számba karok szerint, arra az eredményre jutnánk, hogy a bölcsészettudományi tudományágaihoz tartozó művek számszerűleg aránytalan többségben vannak a többi felett. Valójában ez csak optikai csalódás, mert minden általános műveltséget érintő művet a bölcsészettudományi anyagához sorolunk, amely aránytalanul meg nem nőtt és gyakorlati irányban önállóan nem fejlődött tudományágakat magában foglalja. A könyvtárügy szempontjából azonban egyszerre súlyos problémává nőné ki magát ez az aránytalanság, ha a központi könyvtár anyagát a gyakorlatban is karok szerint akarnánk csoportosítani.³²⁾ A karok és intézetek könyvtárjai hozzá vannak növe a karok és intézetek speciális, sőt személyi igényeihez, a karok és intézetek még rövid időre

³¹⁾ V. ö. Gotthold Naetebus referatúmát: Zersplitterung der Mittel. ZfB. 40 (1923) S. 382.

³²⁾ V. ö. Georg Leyh: Die Zweiteilung der Universitätsbibliothek in Wien. ZfB. 47 (1930) S. 290. c. cikkében ama felmerült terv ellenében, mely szerint a bécsi egyetemi könyvtár helyszűke miatt szellemtudományi és természettudományi részre osztassék, felveti azt az egészséges gondolatot, hogy ha gyakorlati tények a felosztást követelik, akkor a tudományegység gondolatának megőrzésével a könyvek modernsége, (1900 előtti és utáni tudományos irodalom) és keresettsége szerint történjen a kettéválasztás. Ez a terv azonban a kisebb kötetű szegedi Egyetemi könyvtárban időelőtti lenne.

sem szívesen kölcsönöznek könyveket. Az egyetemi könyvtárügy decentralizációja az egyetem szakkönyvtárakkal való, az eddiginél is fokozottabb összeműködés és élénkebb kapcsolat kiépítése által érhető el. Ebben az irányban az alapvetés megtörtént és csupán tovább kell haladni a megkezdett úton. Ilyen alapon vannak hosszú időre kikölcsönözve az Egyetemi Könyvtárból az egyes intézetek részére több katedrát és kutatót érintő biológiai, anatómiai, fizikai, klasszika-filológiai, történeti stb. munkák és folyóiratok, de akként, hogy szükség esetén az Egyetemi Könyvtár közbelépése, ideiglenes visszakérése által az illető nagybecsű munkákhoz bármikor más is hozzá juthasson. Az Egyetemi Könyvtár az eféle kapcsolatokat a jövőben még intenzívebbé óhajtja tenni. Mindenekelőtt keresztül fogja vinni, hogy az Egyetemi Könyvtár és az egyetemi szakkönyvtárak tudomással bírjanak egymás beszerzéseiről, mert a mai nehéz gazdasági viszonyok között arra kell törekedni, hogy ugyanaz a könyv vagy folyóirat az egyetemi könyvtárban és az egyetemi intézetek birtokában lehetőleg csak egy példányban legyen meg; kivéve természetesen a mindenütt nélkülözhetetlen alapvető és olcsón beszerezhető műveket. A központi könyvtár hivatása az, hogy úgy a saját, mint a karok és intézetek új könyv- és folyóirat-beszerzéseit nyilvántartsa és azokról időnként az egyes karokat és intézeteket értesítse. Az Egyetemi Könyvtár és az egyetemi-intézeti szakkönyvtárak alapkarakterükhöz illeszkedő továbbfejlesztése megkívánja ezenfelül azt is, hogy időnként bizonyos irányú könyvanyagok véglegesen is kicseréltessenek.³³⁾ Így az Egyetemi Könyvtárban van speciális helyük a muzeális értékű, vagy azzá váló műveknek, ellenben a szakkönyvtáraknak van igényük a központi könyvtár szakirányú duplumaira. Az Egyetemi Könyvtár az 1930. tanévben elkészítette a folyóirat duplumairól szóló katalógusát s ezt az egyes intézeteknek elküldötte. A folyóirat duplum-katalógus elkészítését és szétküldését a könyvek duplum-katalógus elkészítése fogja követni.³⁴⁾

7.

Az egyetem keretei között kiépülő könyvtári kapcsolatok után az a szervesen következő további fejlődés, amely az egyetem kereteiből kilépve Szeged város könyvtárai között teremti meg az észszerű és reális kapcsolatokat. Csak ily módon lehet megvalósítani azt a kultúrpolitikai koncepciót, amely a kultuskormányt a vidéki tudományos és kulturális gócpontok kifejlesztésénél vezeti és vezette. Szegedet erre a szerepre különösen alkalmassá teszi az a kulturális előnye, hogy könyvekben — a kultúra s a tudomány egyik legfontosabb segédeszközében — a másik két vidéki egyetemi városnál gaz-

³³⁾ V. ö. Gotthold Naetebus fentebb említett referatumát.

³⁴⁾ Például a Márki könyvtár szakszerű duplum anyagát ilyen értelemben osztja szét a Könyvtár az egyes filozófiai kari könyvtárak között.

d a g a b b. Szegednek szép multú, történeti és irodalmi művekben föltte gazdag 130.000 kötetből álló városi könyvtára van (*Somogyi-Könyvtár*) s a kultuskormány előrelátó kultúr-politikája révén a polgári iskolai tanítóképzőnek (*Paedagógium*) 42.000 kötetes, tudományos munkákban s különösen régi magyar művekben föltte gazdag könyvtára is Szegedre került. Nem számítva a szegedi többi kisebb könyvtárakat (Piaristák, Ferencrendiek könyvtára, Kereskedelmi és Iparkamarai könyvtár) már maga a 3 nagy intézmény könyvanyaga 370.000 kötetet jelent.

Az adott helyzetet tudománypolitikai szempontból is mindenkép ki kell használni. A szegedi Egyetemi Könyvtár van hivatva arra, hogy a Somogyi-könyvtár, a Paedagógiumi könyvtár és kisebb könyvtárak között tudományos együttműködést, szellemi kapcsolatot létesítsen. Az Egyetemi Könyvtár tervbe vette s ez a terve mindkét intézmény vezetőségének helyeslésével találkozott, hogy katalógus készítési munkálatai során elkészíti nem csupán az egyetemi könyvtár és intézetek, hanem a Somogyi-könyvtár és a Paedagógiumi könyvtár központi cédula-katalógusát. A három nagy könyvtár könyveiről és folyóiratairól szóló központi cédula-katalógus elkészítése és föllállítása nem csupán az Egyetem tudományos kutatóira és hallgatóira nézve járna óriási előnnyel, hanem mindenkire, aki itt Szegeden tudományos kérdésekkel vagy a kultúra bármely más kérdésével intenzívebben foglalkozni óhajt. Az Egyetemi Könyvtár, a Somogyi Könyvtár s a Paedagógiumi Könyvtár, esetleg a tudományos könyvekben szintén gazdag kisebb könyvtárak felhasználásával s a központi katalógus rendszerbe való vonásával új és kényelmes lehetőségek nyílnak a tudományos kutatók számára és nagyértékű, részben eddig nehezen hozzáférhető könyvanyag is beleilleszkednék a tudományos élet körforgásába. Megfelelő módokkal tehát elérhető, hogy a szegedi egyetem körül kifejlődő tudományos élet, amely alig egy évtized alatt a maga általánosabb és speciálisabb területén (alföldkutatás, néprajz, földrajz, archaeológia, művelődéstörténet, biológiai tudományok, geológia, egészségügy stb.) máris jelentős eredményeket, friss életteli hajtásokat mutat fel, a könyvtárügy nagyvonalú kiépítése által minden tudományágra kiterjedő, könnyen hozzáférhető és egységes rendszerben áttekinthető tudományos anyaggal rendelkezék.

Szellemi kapcsolat a három nagy szegedi könyvtár között.

A szegedi Egyetemi Könyvtár további kiépítése már nem a könyvtár belső munkája és külső kapcsolatai révén érhető el, hanem Szeged város és a kultuskormány áldozatkészségén múlik. Feltétlenül megoldandó kérdés az Egyetemi Könyvtár mainál célszerűbb elhelyezése. Ezt a kérdés egyrészt sürgössé teszi az olvasók számának nagymértékű megnövekedése, a megsaporodott könyv- és folyóirat-anyag elhelyezési nehézségei és a jelenlegi nem erre a célra épült helyiségek alkalmatlan volta. Az

A szegedi Egyetemi Könyvtár elhelyezése.

Egyetemi Könyvtár nagy olvasóterme máris szűk, mert nem csupán az ott olvasó egyetemi hallgatókat és kutatókat látja el könyvekkel, hanem a városi közönség is mind jobban igénybe veszi, mert annak is minden különösebb fenntartás nélkül rendelkezésére áll. Az állandóan szaporodó könyvanyag is végleges és kielégítő elhelyezést követel. A jelenlegi helyiségek már annyira elégtelenek, hogy a Könyvtár kénytelen volt a folyosó egy részét elkeríteni, hogy könyvszaporulatát el tudja helyezni. A jelenlegi helyzet az, hogy az Egyetemi Könyvtár a központi egyetemi épület első emeletén foglal helyet; alatta és felette más egyetemi hivatalok és tantermek helyezkednek el és így a könyvtár ma már igen nagy értéket képviselő könyv- és folyóirat-anyaga minden óvatosság mellett is, a tűzveszélytől nem eléggé mentes. Mindezek a körülmények egyre jobban sürgetik egy új, modern, vasállványokkal felszerelt, központi fűtésű, tűzveszélytől mentes könyvtárépület felállítását.

Ami az elhelyezést illeti, a központi könyvtárnak, amely a természettudományok és szellemi tudományok egységét, az egyetemet, mint *Universitas Litterarum* képviseli, legméltóbb helye van a Templomtér körül kibontakozó új nagyszabású egyetemi városrészben. A könyvtárnak feltétlenül és minden körülmények között központi helyen kell lennie és ez elsősorban a templomtéri megoldással érhető el. Csak másodsorban, mint véglegesnek nem tekinthető megoldás jöhet számba a könyvtár céljaira egy meglévő központi fekvésű épület, pl. a Honvédtéri Laktanya kisajátítása és átalakítása. Ez esetben közelebb jutna a megvalósuláshoz a kultuskormány nagyarányú terve, hogy a szegedi egyetemi épületek lehetőleg egy tömbben, külön egyetemi városként a Templom-tértől a Szukováthy-téri nagy egyetemi épületig terjednének.

Bármely megoldás valósul meg, végleges, vagy kiegészítő, nagyszabású, vagy szerényebb igényű, a szegedi Egyetem nagyvonalú építési programját csak az Egyetemi Könyvtár méltó otthonhoz juttatásával lehet betetőzni. Ezt egyaránt megkívánja a könyvtár modern továbbfejlesztése, az egyetem elhelyezésének befejezése és a kultuskormány vidéki decentralizációs koncepciója.

9.

A könyvtárintézmény létrejöttéhez és továbbfejlesztéséhez nézve a különböző külső tényezők mellett éppen olyan fontos egy belső jellegűnek nevezhető, állandóan ható tényező: a könyvtár-tisztviselők általános szelleme.

A szegedi egyetemi könyvtár tisztviselői Kolozsvárról egy hatalmas könyv- és folyóirat-nyomtatással bíró, modernül berendezett, kitünően vezetett könyvtár tradícióit hozták magukkal. Az a gyors fejlődés, amellyel a szegedi egyetemi könyvtár oly mostoha viszonyok között is, szinte a semmiből kialakult, azt mutatja, hogy a kolozsvári könyvtár tradíciói, a kiváló elődök: Szabó Károly, Ferenczi Zoltán, Erdélyi Pál szellemisége tovább éltek és hatot-

tak. Tekintetbe kell vennünk, hogy egy újonnan alapított könyvtárban a könyvek feldolgozása, elhelyezése, kölcsönzése, a közönség kiszolgálása körül óriási munka folyik s az alapvető munkálatok nagy energiát vesznek igénybe.³⁵⁾ Ez a munka ellentétben a kialakult könyvtár konzerváló és regisztráló munkájával, szinte teremtő munkának nevezhető és nem csupán egyenletes munkatempót, hanem jelentős munkatöbbletet, azonfelül alkotó kedvet és lendületet követel. Ezzel a fokozott munkával, sajnos nem volt és ma sincs arányban a tisztviselők csekély száma és nehéz anyagi helyzete. Az Egyetemi Könyvtár személyzete a külföldi és régebbi magyar könyvtárakhoz képest önmagában is kevés, de ha a könyvtár újonnan alakult voltát is tekintetbe vesszük, akkor ez a szám a könyvtári munkához képest aránytalanul csekély.³⁶⁾ Ehhez járul a könyvtártisztviselők anyagi és státuszviszonyainak és előlépési lehetőségeinek nagyfokú rosszabbodása.

A kolozsvári Egyetem könyvtártisztviselői személyzetének javadalmazását megállapító szervezeti szabályzat értelmében a rendkívül kis státusra s így a lassú előmenetelre való tekintettel, a könyvtári személyzet a szolgálati időtartamához mért s nyugdíjba beszámítandó *ötödéves korpótlékban* részesült.³⁷⁾ A háború utáni törvények és miniszteri rendeletek meghagyták a könyvtár kis számból, 6 tisztviselőből álló státusát, viszont — mint mindenütt — eltörölték az *ötödéves korpótlékot!*³⁸⁾ Azonban amíg az aránytalanul nagyobb státusú középiskolai és egyetemi tanárok egyéb kormányintézkedésekkel bőven kárpótlattak, addig a könyvtárban a státusnak ez a rendezése olyan állapotokat szült, ami még a mostani rendkívül mostoha hivtali státus viszonyok közt is egyedül áll. A 6 tisztviselőből álló státusban az előmeneteli lehetőség (a rendkívül kis fizetés mellett) még a már kinevezettekénél is átlag 10—15 év, a X. fizetési osztályban lévő utolsó tisztviselőnél pedig 17 év.

A tisztviselők helyzete.

³⁵⁾ Helyre kell igazítanunk a budapesti egyetem Rektórának az 1929-ik évi ünnepi beszédében felsorolt adatokat, mely szerint „Nemzeti Muzeumi Széchenyi könyvtárban 13.500 kötetre esik egy tisztviselő, a Fővárosi Könyvtárban egy tisztviselőre 4.200 kötet, a szegedi Egyetemi Könyvtárban 7.500 kötet esik. Mindezekkel szemben a 640.000 kötettel bíró budapesti Egyetemi Könyvtárnak csak 14 tisztviselője van s így egy-egy tisztviselőre több mint 40.000 kötet esik.“ *A szegedi Könyvtárnak 135.000 kötet van és így a 6 tisztviselőre egyenként 19.000 kötet esik. Az igazság az, hogy a szegedi Egyetemi Könyvtár új alakulását is számba véve a tisztviselők száma sem itt, sem a budapesti Egyetemi Könyvtárban nem elegendő.*

³⁶⁾ A külföldi egyetemi könyvtárak közül a berlini egyetemi könyvtárnak 150 alkalmazottja van. A kolozsvári Egyetemi Könyvtárnak 1918 előtt 45 alkalmazottja volt. A szegedi Egyetemi Könyvtár jelenlegi összes személyzete 14, amely így oszlik meg: 6 tisztviselő, 2 gyakornok, 2 irodai és 4 szolgaszemélyzet. Számba kell venni, hogy egy újonnan szervezett könyvtárnál a könyvtári munka a rendesnek kétszerese.

³⁷⁾ L. az Ő Felsége által jóváhagyott s az 1902. évi 51239. sz. Vallás- és Közoktatásügyi miniszteri rendeletben közzétett Szervezeti Szabályzat 6. §-át: Fizetési osztály tekintetében kinevezésükkor az igazgató a VI. osztályba, az őr a VII., a könyvtártiszt a IX. fizetési osztályba tartozik. Az igazgató 5 évenként 600, a könyvtárőr és tiszt 400—400 korona ötödéves korpótlékba részesült, de úgy, hogy az igazgatónak 3000 koronánál, az őrnök és tisztnek pedig egyenként 1000 koronánál több pótlék nem volt adható. (Szerv. Szab. 7. §.)

³⁸⁾ L. az 1924. IV. t.-c. alapján kiadott 1925. évi 7000 M. E. és az 1927. évi 9000 M. E. számú rendeleteket. Itt a szegedi Egyetemi Könyvtár 6 tisztviselőből álló státusa: 1 igazgató a VI., 1 könyvtárőr a VII., 1 könyvtárőr a VIII., 2 könyvtártiszt a IX., 1 segédtsiszt a X. fizetési osztályban.

Az állami tisztviselők általában 6 évben kontemplált előlépési lehetőségének ez csaknem háromszorosa, ami az előlépési lehetőséget teljesen illuziórussá teszi s a könyvtár-tisztviselőkben az előrehaladás reményét kiölve végeredményben — a könyvtári munka nivóját súlyosítja le. Ez azt eredményezheti, hogy a jövőben az egyetemről kikerültek közül a leggyengébbek választják a könyvtári pályát, s a kvalitásosabbak, ha alkalom nyílik a jobb előmenetelre, menekülni igyekeznek. Már pedig a kultúrpolitika s az egyetem érdeke. evvel szemben az, hogy a könyvtárban elhelyezkedő fiatalemberek jó kvalitásúak és tudományos érdeklődésűek legyenek. Ha a megfelelő megélhetés a könyvtártisztviselő számára az állam részéről biztosítva van, ha a könyvtártisztviselői pályára készülő ifjúság számára is megnyílnak a külföldi ösztöndíjak, csupán akkor lehet az egyetemi könyvtár személyzeti viszonyainak racionalizálásáról beszélni, megkövetelni, hogy a könyvtári adminisztráció tökéletes ismerete mellett több világnyelvben jártasak, legalább egy tudományágban otthon legyenek. Ha azt akarjuk, hogy a szegedi egyetemi könyvtár tovább fejlődhessen, nem csupán a könyvtár anyagi feltételeit kell észszerűen rendezni, hanem a lelkieket is. Jó könyvtári tisztviselőkkel bírni nem csupán az egyetem, hanem az általános nemzeti kultúra egyik fontos, nem mellőzhető érdeke!

10.

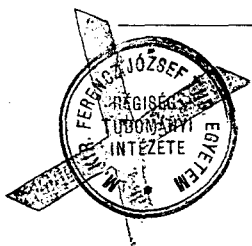
Végére jutottunk azoknak a módoknak és elgondolásoknak, amelyek ebben a pillanatban a szegedi egyetemi könyvtár reális és észszerű kiépítéséhez alapul szolgálhatnak. Állandóan tekintettel kellett lennünk arra, hogy a nehéz gazdasági viszonyok között többet kell elérnünk meglévő értékeink és lehetőségeink kihasználásával és kiépítésével, mint gyökeres és nagy költséggel keresztülvihető újjáalakításokkal. Viszont minden körülmények között kellett, hogy érvényesüljenek az egyetemi és tudományos élet elsődleges és elkerülhetetlenül szükséges könyvtárügyi követelményei.

Az érdeklődés középpontjában levő egyes tudományok nagyfokú specializálódása folytán a könyvtárügy pillanatnyilag háttérbe szorulhat. Azonban nem szabad azt hinnünk, hogy a specializálódás folyamata a végtelen felé halad. Az emberi szellem irányai nemcsak divergálnak, hanem össze is futnak s erőteljes specializálódó korszakokat még erősebb univerzális irányoknak kell egységbe foglalniok. Ennek az univerzális iránynak a kialakításában elsőrendű szerepe van az egyetemi tudományos könyvtárnak és könyvtárosnak. A könyvtártisztviselő az, aki hivatásánál és általános jellegű érdeklődésénél fogva nem egy, hanem több tudománnyal kerül szoros kapcsolatba és a szakembereknél összefogóbban kell látnia a tudományok összefüggését. Nem véletlen, hanem természetes következmény, hogy a

könyvtári tisztviselők között olyan nevekkel találkozunk a múltban, mint H u m e, L e i b n i t z, K a n t, akik mint filozófusok a tudomány egészét foglalják egybe és úgy a szellemtudományok, mint a természettudományok terén kitűnnek.

Azt hisszük, hogy a szegedi Egyetemi Könyvtár vezetősége és tisztviselői a nagy elődök szellemében jártak el, amikor az Egyetemi Könyvtárt a kultuskormány s a Ferencz József-Tudományegyetem Tanácsának támogatása mellett, rövid tíz év alatt, a maga szép kialakulásában és fejlődési lehetőségeiben megteremtették.

SZÉPHALOM-KÖR KIADÁSA
Különnyomat a Széphalom 1930. 10—12. számából.
